

Єрмоленко Андрій Борисович,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії і освіти
дорослих Центрального інституту
післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «УМО» НАПН України, м. Київ

СИНЕРГІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ

Анотація: в статті автор розкриває можливості досягнення синергетичного ефекту в процесі реалізації Концепції НУШ. Важливим моментом вбачається досягнення такого ефекту на основі застосування педагогіки партнерства. Гіпотетично, модель взаємодії вчителів, батьків і учнів має найбільший потенціал досягнення синергії. Ефективним вбачається реалізація цього підходу на засадах Теорії поколінь, оскільки їх єдність чи протиріччя обумовлюються ціннісними орієнтирами та моделями поведінки.

Ключові слова: Нова українська школа, педагогіка партнерства, синергетика, синергетичний ефект, ціннісні орієнтири, моделі поведінки, Теорія поколінь, покоління X, Y, Z.

The synergy of the subjects of the educational process of the New Ukrainian School in the context of the theory of generations

Abstract: In the article, the author reveals the possibility of achieving a synergistic effect in the process of implementing the Concept of New Ukrainian School. An important moment is the achievement of such an effect on the basis of the use of partnership pedagogy, since it is the model of interaction between teachers, parents and students that has the greatest potential for achieving synergy. The implementation of this approach is based on the theory of generations, since their unity or contradiction is determined by value orientations and behavioral models.

Key words: New Ukrainian School, partnership pedagogy, synergy, synergistic effect, value orientations, behavioral models, generation theory, generations X, Y, Z.

Сучасні довготривалі протиріччя які спостерігаються у всіх галузях життєдіяльності вітчизняного соціуму та політикуму підкреслюють необхідність комплексної трансформації всіх сфер нашої країни. Перманентні пертурбації які все більше розбалансовують життєво-важливі системи держави спонукають до пошуку креативних рішень в короткі терміни. Така ситуація актуалізує тезу Р.Б. Фуллера щодо «всеуспішної освіти і забезпеченості людства». Оскільки вчений вбачав досягнення збалансованого позитивного рівня життя людини через високий рівень освіти.

Політичні, державні та наукові діячі України постійно ведуть дебати, щодо ефективності різних шляхів досягнення позитивних змін у життєдіяльності країни. Одним із таких рішень є осучаснення системи освіти, зокрема реалізація Концепції Нової української школи (далі Концепція). Автори документу акцентують: «Потрібна докорінна реформа, яка зупинить негативні тенденції, яка перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України» [6].

Оскільки ресурси вирішення цього питання обмежується фінансовими рамками, забезпеченістю кваліфікованими фахівцями, низьким авторитетом державних установ, зокрема і закладів освіти, автор пропонує розглянути можливість досягнення очікуваного позитивного результату шляхом створенням синергетичного ефекту. Важливо, що поточна ситуація формує передумови які певною мірою підходять для його активізації.

Проблема досягнення синергії, синергетичного ефекту є актуальною тривалий час і основні її напрями досліджені доволі ґрунтовно як зарубіжними так вітчизняними вченими. Серед яких Г. Хакен, Р.Б. Фуллер, Г. Николис, І.Р. Пригожин, А.А. Пономарев, Є.І. Ходаківський, І.Г. Грабар, А.О. Стьопін, В.Б. Окорочков, В.С. Білоус, В.Й. Сугаков, С.П. Капица, С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий, Л. Бойко-Бойчук та інші. Проте

результати досліджень в цьому напрямі спонукають до нових пошуків і говорити про розробленість напряму рано. Більш того, дослідження складних систем, якою є сфера освіти, і досягнення ефекту синергії через певні її підсистеми і моделі потребує подальших пошуків, зокрема в національному контексті. В цьому напрямі працюють дослідники такі як М.-Л. А. Чєпа, В.Ф. Маценко, Ж.М. Маценко, В.А. Цикин, А.В. Брижатый, В.О. Цикін, М.О. Качуровський, О.А. Наумкіна, М.С. Дмитрієва та інші.

Метою нашого дослідження є обґрунтування необхідності та можливості застосування синергетичного ефекту в процесі реалізації завдань Нової української школи засобами педагогіки партнерства в контексті Теорії поколінь.

Відповідно до Концепції, суб'єктами освітнього процесу є учні, вчителі та батьки. В документі їм відводяться різноманітні ролі та позиції. Така взаємодія учасників освітнього процесу носить багатоплановий характер та відображає складну модель комунікації [6].

По суті, реалізація Концепції передбачає трансформацію вітчизняної системи середньої освіти та отримання якісно нових результатів. Враховуючи досвід зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо розвитку систем та організацій можна визначити, що очікувані процеси розвитку національної освіти та її установ носять нелінійний характер. Це обумовлює доцільність застосування в дослідженні зазначених процесів синергетичної теорії.

Синергетика – міждисциплінарний напрям заснований Германом Хакеном як науковий метод вивчення складних систем. Як зазначає Шевцова Г.З., синергетика (від «спільний», «узгоджено діючий» – грец.) формує нову матрицю бачення систем різної природи як складноорганізованих об'єктів і розглядає рушійні сили, механізми і закономірності еволюційних процесів. Її основу становить явище самоорганізації, яке полягає у формуванні впорядкованих макроскопічних структур шляхом колективної взаємодії мікроскопічних елементів. При

цьому синергетична картина світу являє собою складну ієрархію різнопорядкових відкритих, нерівноважних систем, що самоорганізуються, знаходяться на різних стадіях взаємопереходів порядку і хаосу і підкоряються універсальним законам еволюції [8].

Ефект синергії – ефект виникнення додаткової інтелектуальної енергії при об'єднанні людей у цілісну групу, що втілюється в груповому результаті, який переважає суму індивідуальних результатів. Синергію можна розрізнити за характером виникнення: структурну, функціональну та адміністративну [1].

У нашому випадку більш доцільним є застосування функціональної синергії. Оскільки, вона представляє налагоджену взаємодію в колективі, засновану на спільній діяльності, єдності цілей, спільності інтересів та впровадженні інновацій. Цей вид синергії є найбільш поширеним, оскільки не залежить від організаційного середовища, в якій діє група. Функціональна синергія є також найбільш легко досяжною і довговічною, оскільки не залежить більшою мірою від особистостей, що складають групу, і легко підтримується після вступу до неї нових членів.

Варто зауважити, що синергетична взаємодія в процесі реалізації моделі нової української школи була ініційована та запущена адміністративним шляхом. В даному випадку розраховувати на довговічність її дії є помилковим. Оскільки, вона носить скоріше періодичний характер і досягається завдяки застосуванню адміністративних або розпорядчих методів, що впливають на персонал.

Головними соціальними факторами наявності синергії в організації служить рівень загально-корпоративного духу, морально-психологічний клімат, ефективність розв'язання виникаючих протиріч та комунікаційних процесів, ступінь згуртованості різних груп всередині і за ієрархією, репутація освітньої системи, в першу чергу, серед її персоналу і т. п. [5].

Як стверджують фахівці, ключовим моментом синергії освітнього середовища є стан корпоративного духу його організації. Хоча критеріїв його

виміру не сформовано, проте допускається, що це певний рівень енергії, який живить виробничий процес. Присутність корпоративного духу є одним з факторів згуртування команди і багато в чому визначається станом корпоративної культури [5].

На даному етапі дослідження, вагомим є врахування деяких принципів синергетики: системи завжди відкриті і обмінюються енергією з зовнішнім середовищем, процеси локальної впорядкованості здійснюються за рахунок притоку енергії ззовні, в сильно нерівноважних умовах системи починають сприймати ті фактори, які вони не сприйняли б в більш рівноважному стані, тощо [7].

Важливим елементом нашого дослідження є ключовий компонент формули нової школи – педагогіка партнерства. В основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини [6].

Ця комбінація взаємодії має просторово-часовий потенціал створення синергетичного ефекту для досягнення певних цілей Концепції. Оскільки, як підсистема, наразі знаходиться в стані далекому від рівноваги і має можливість синергії.

На думку сучасних дослідників, одним із проблемних моментів взаємодії суб'єктів освітнього процесу є протиріччя їх ціннісних орієнтирів та моделей поведінки. Аналіз цього явища та дослідження проблеми набуло наукового узагальнення в дослідженнях Н. Хоува та В. Штрауса під назвою Теорія поколінь. Вони відійшли від традиційної інтерпретації відмінностей тільки на основі віку і охарактеризували покоління, виходячи з глибинних цінностей. Тих, які формують ті чи інші зовнішні фактори: історичні події, соціальні, економічні та технологічні процеси. Відповідно, основні протиріччя між представниками різних поколінь обумовлюють ключові переконання та моделі поведінки [2].

Покоління – це група людей, народжених у певний віковий період, особистість яких формувалась під впливом єдиних подій у суспільстві

(політичних, економічних, соціальних, технологічних) і виховувалась в рамках певної сімейної моделі. Приблизний часовий проміжок одного покоління складає орієнтовно 20 років.

Вікові рамки, які визначають сегмент нашого дослідження обмежуються категорією дітей шкільного віку та дорослими до пенсійного віку. Відповідно, до Теорії поколінь – це Z (від 2003 р.н.), Y (1983-2003 рр.н.) та X (1963-1983 рр.н.) [2]. Стосовно розподілу за категоріями: учні сьогодні представлені практично однорідним сегментом покоління Z. Тоді як батьки та вчителі представлені змішанням поколінь Y та X. Закономірно, що спостерігаються протиріччя не лише між батьками і вчителями, але й всередині кожної категорії відповідно до належності поколінню.

Для прикладу наведемо деякі принципові різниці в ціннісних орієнтирах поколінь. Y працюють щоб жити, X – живуть щоб працювати. X, будучи підлітком, ґрунтовно обирає свою майбутню спеціальність і чітко знає, що для того чогось досягти потрібно багато працювати. Y знає що він хоче отримати від життя але докладаючи мінімум зусиль. Він не поспішає приймати доленосних рішень, оскільки живе в світі, що постійно змінюється. Для X важливі матеріальні статки та думка оточуючих. Y живе емоціями і не переймається накопичуванням. Y віддає перевагу знанням які йому знадобляться «тут і зараз», прагнення заробити штовхає їх до самовдосконалення. X – віддає перевагу ґрунтовним класичним знанням, дипломам, вищій освіті. На рівні своїх цінностей Y більш індивідуалістичні, X – колективісти [4].

Фоном для становлення особистості X-в були «холодна війна» і війна в Афганістані, застій, наркотики, СНІД, тотальний дефіцит, початок перебудови. Бум розлучень, що прокотився в їхній час по країні, зробив X-ів більш гнучкими у стосунках з людьми, а постійна зайнятість батьків-трудоголів на роботі – більш самостійними.

До чужої допомоги X прибігає вкрай рідко і неохоче. X – індивідуаліст, противник усілякого натовпу і тусовок. Головна цінність для нього –

можливість вибору. Краща робота для Х-а та, яка дозволяє проявити закладені в ньому творчі здібності, широту і нестандартність мислення. При цьому, Х-и досить цинічні й прагматичні. Виховані за «залізною завісою», вони не відчували на собі впливу інших країн, тому поняття «патріотизм» у них ослаблено. Батьківщина для Х-а – це його сім'я, близькі, діти. Ще одна цінність для Х-а – час, тому віддають перевагу напівфабрикатам і т.п.

Покоління Y, в основному, діти покоління X. Основні події їх становлення – це розпад СРСР, часті теракти, нові епідемії. І все це на тлі самого бурхливого розвитку нових інформаційних, комунікаційних, цифрових та біотехнологій. Вони чудово орієнтуються в комп'ютерних мережах, як наслідок – їм легше спілкуватися з однодумцем, які проживають на іншому краю планети, ніж з сусідом по під'їзду. Поділ на реальне і віртуальне для них взагалі досить умовний, вони прекрасно «живуть» в умовах віртуальної реальності, в блогах і в штучних комп'ютерних світах.

Y-ки наївні та егоїстичні. Батьки балували їх, всіляко оберігали, відлучували від тієї самої самостійності, тому покоління вийшло добре керованим, але разом з тим впевненим у своїй цінності. Для них важлива негайна винагорода за виконану роботу, оскільки в віддалену перспективу вони не вірять. При цьому обов'язок і мораль в їхній системі цінностей займають набагато більше місця, ніж у їхніх попередників – Х. Мода – це взагалі їх кредо, а мета життя – отримання задоволення в максимальному розмірі. Навіть спортом вони займаються не для того, щоб перемогти або розвинути тіло, а для того, щоб отримати додаткову порцію позитивних емоцій. Гроші для них – мірило свободи вибору і засіб реалізації бажань.

Діти Y-ків – покоління Z. Вони з маленького віку освоюють нові технології, в два роки оперують гаджетами та вміють самі себе зайняти на радість батьків. Інтернет і нові технології є природним середовищем життя, які формують це покоління. Сьогодні Z отримують багато інформації про харчування, спорт, здоровий спосіб життя, фінанси, економію. Логічно, що

дорослішаючи, вони будуть стежити за здоров'ям, перейматися проблемами екології, фінансової грамотності, економії тощо.

У покоління Z не було голодного дитинства, воно росте в любові, достатку, турботі батьків. На відміну від Y-ків, що бачили, як їхні батьки з вищою освітою змушені були заради виживання йти торгувати на ринок, Z розуміють, навіщо вчитися, у них більш спокійне ставлення до грошей. Z люблять життя, вміють розслаблятися.

Час, в який живуть Z, наділив їх низкою позитивних якостей. Це покоління з відкритим мисленням, для яких, завдяки ІТ-технологіям, досяжна будь-яка точка світу. Z-и ростуть ідеалістами. Вони багато подорожують з батьками, тому більш терпимі до відмінностей між людьми. Також, за словами експертів, Z волелюбні, вони заперечують право суспільства нав'язувати їм щось, а в навчанні – допитливі, швидко навчаються і ще більш гнучкі, ніж ігреки.

З іншого боку, Z – покоління «памперсників», їм з раннього дитинства не потрібно нічого робити, щоб залишатися сухими (на відміну від ігреків або іксів). Відповідно, Z – примхливі, не люблять докладати зусилля для досягнення цілей, вирішувати проблеми, йти на компроміси. Постійна опіка і комфорт підсилюють у них страх невдач. Z більше занурені в себе, вони егоцентрики і в якомусь сенсі одинаки. Із-за гіперопіки батьків, Z почувають себе вільно і безпечно лише у «віртуальному світі». Інтернет дозволяє людині не бути собою, мати багато масок. З іншого боку, їм буде складніше знайти себе справжніх, доведеться створювати себе по шматочках.

Їх друг – X. Як не дивно, але Z буде простіше знаходити спільну мову з бабусями і дідусями, а не з батьками. Вони настільки відрізняються один від одного, що їм просто немає сенсу конфліктувати, доводити щось один одному.

Z – покоління творців, художників і музикантів. Вони прекрасно орієнтуються в модельованих ситуаціях, не розуміючи методів командної

взаємодії, оскільки їм складно зрозуміти розподіл ролей в команді. Їх світ – це світ, створений ними особисто для себе в комп'ютерній мережі.

Навіть експрес-аналіз вищевказаних особливостей поколінь, які приймають участь в моделюванні взаємозв'язків в контексті педагогіки партнерства, демонструє протиріччя і можливості співпраці. Для створення синергії в контексті реалізації положень Концепції варто звернути увагу на моделі поведінки різних поколінь.

За певних умов їх комбінація може бути гармонійною та перспективною. Наприклад, Y дуже позитивно відносяться до наставників-тьюторів, в ролі яких ефективність X підвищується. Z, з якими постійно конкурують Y, люблять розважливості X. Які в свою чергу потребують підсилення своїх слабких сторін в ІТ-технологіях. Розв'язання низки протиріч належить до сфери емоційного інтелекту та технології Нетворкінг.

Командоутворюючим моментом в цьому випадку є мета повної загальної середньої освіти: «Всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [6].

Для Y та X – Z є можливістю реалізувати перспективний проект створення толерантних та комфортних умов для своєї старості. Досягнення гармонії в процесі реалізації педагогіки партнерства відкриває широкі можливості синергії реалізації майбутнього нашої країни. Стосовно Z, які в цій моделі потребують розуміння, свободи та партнерства, оскільки стоять перед вибором: зануритися у «віртуал» чи навчитися отримувати задоволення від співпраці у «реалі».

Наступний важливий постулат синергії: «особистість створює середовище яке її оточує». В цьому моменті важливим вбачається одне із тверджень Концепції: «Найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдські цінності. Нова

українська школа буде формувати ціннісні ставлення і судження, які служать базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством».

Саме ціннісні орієнтири сьогодні важливі для формування світогляду школярів. Як стверджують дослідники, у дітей в цей період відбувається формування цінностей і моделей поведінки. Важливу роль при цьому відіграє доросле оточення дитини. З одного боку, дитина сприймає явища оточуючого середовища як зразок життєдіяльності. З іншого, шукає свого кумира для наслідування [3]. Батьки і вчителі в цей період можуть впливати на формування середовища і моделей поведінки.

Таким чином, одним із важливих моментів досягнення позитивного ефекту максимуму в процесі реалізації положень Концепції вбачається використання ефекту синергії за рахунок застосування засад педагогіки партнерства.

Література:

1. Adams R. Perfomans indicators for sustainable development, Accounting and Business / R. Adams. – 1999. – April, – 223p.
2. Howe N. Millennials rising: the next great generation / N. Howe, W. Strauss. – New York: Rendow Hous, Inc, 2000. – 432 p. – (Vintage Books).
3. Гончарук О. Аспекти формування моральних цінностей особистості за В.О.Сухомлинським / Ольга Гончарук. // Молодь і ринок. – 2012. – №7. – С. 75–77.
4. Єрмоленко А. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань Теорії поколінь / А. Єрмоленко // Вісник національного університету оборони, 2015. – №3(40). – С. 82-87
5. Ковальов А. Синергія. Синергетичний ефект [Електронний ресурс] / А. Ковальов, К. Гальченко // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Альянс наук: Вчений – вченому» /

Видавничо-поліграфічний центр "Імпакт". – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek1_kovalev.php.

6. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.

7. Решетило В. П. Економічна синергетика реалізації ринкового потенціалу інституціональних систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.01. 01 / Решетило Валентина Петрівна – Харків: Харківський національний університет ім. ВН Каразіна, 2006. – 34 с.

8. Шевцова Г.З. Синергетичний менеджмент як концепція організованої синергії в управлінні підприємствами / Г. З. Шевцова // Економіка промисловості. – 2012. – № 1-2. – С. 202-214. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2012_1-2_28